

Obsah

Vážení čitatelia	7
Vlastný životopis (Vít Hejný, 1961)	13
Profesor Vít Hejný (životopisné údaje, 2011)	14
Za profesorom Vítom Hejným (Ján Gatiaľ, 1977)	23
Spomienky na otca (Milan Hejný, 1987)	24
I. Pracovné materiály školiaceho pracoviska TMM	
Edičná poznámka	33
Úvod	36
1. Duševný pohyb – pojem	38
2. Klimatika a intenzita duševného pohybu	39
3. Orientácia duševného pohybu	40
4. Skratový duševný pohyb	41
Úlohy 1	41
5. Duševný orgán	42
6. Strategický duševný orgán	43
7. Administratívna funkcia strategického orgánu	44
8. Projektívna funkcia strategického orgánu	46
9. Funkcia zameriavania	47
Úlohy 2	48
10. Orgán VAC	49
11. Funkcia orgánu VAC pri počítaní	49
12. Šumy v okolí orgánu VAC	51
Úlohy 3	52
13. Fylogénéza orgánu VAC	53
14. Zrod kauzálneho myslenia v matematike (= zrod matematiky)	54
15. Objav Pytagora	55
16. Genéza matematického poznatku	56
Úlohy 4	57
17. Ako pripraviť prednášku na TMM?	58
18. Téma „Pojem nekonečne malej veličiny“	59
19. Téma „Trojuholníková nerovnosť“	61
20. Téma „Základné početové úkony“	62
Úlohy 5	65
21. Interakcia	66
22. Postojová stratégia edukátora	66
23. Odvetná stratégia chovanca	68
24. Dialogická stratégia edukátora	70

25. Ako navodiť dialogickú interakciu?	71
Úlohy 6	73
Projekčný dotazník	74

II. Výchova prací

Edičná poznámka	77
1. Slovo úvodom	81
2. Věk předškolní	83
2.1. Věk 1-3 roky	83
2.2. Věk 4-6 let	91
3. Věk školní	99
3.1. Věk 7-9 let	99
3.2. Věk 10-12 let	112
3.3. Vývoj děvčete do 12 let	131
4. Doba mladická (studentská)	144
4.1. Věk od 13-15 let	144
4.2. Věk 16-18 let	151

III. Kinetická psychologie

Edičná poznámka	159
1.1. Problém výchovy	162
1.2. Problém výuky	162
1.3. Problém zvládnutí otázek výchovy a výuky	163
1.4. Psychologie užitá	164
2. Psychologie	164
2.1. Psychologie kinetická	165
3. Zákon poznání	165
3.1. Vzbuzení poznání	165
4. Chtění a cítění	167
4.1. Citová odezva	168
4.2. Podněty a citový odraz	168
4.3. Citový podnět a vědomí	169
5. Vzbuzení pozornosti	170
5.1. Funkce pozornosti	170
5.2. Průběh poznání neboli poznávání	171
5.3. Pozornost a vnímání	172
5.4. Pozornost a souzení	173
6. Protipodnětné akce	174
6.1. Stanovisko poznávání	177
6.2. Rovnováha stanoviska poznávání	180
6.3. Cíl poznání	182
7. Závěr poznávání	184
7.1. Zrušené poznání	184
7.2. Uskutočnění poznání	185

7.3. Přejchod k hodnocení	186
7.4. Zákonnost poznání	188
8. Zákonnost hodnocení	189
8.1. Subjektívnost hodnocení	189
8.2. Objektívnost hodnocení	190
8.3. Individuálnost hodnocení	192
8.4. Činnost individuální	193
8.5. Hodnocení a poznání	194
8.6. Zhodnocovací činnost	195
9. Chápání	196
9.1. Činnost chápání	197
9.2. Akční napětí	198
10. Duševní řád	200
10.1. Duševní řád řádem životním	200
10.2. Hodnoty duševního řádu	201
10.3. Druhy hodnot pamětných	201
11. Schopnosti – jejich dělení	202
11.1. Schopnost poznání	202
11.2. Schopnost hodnocení	203
11.3. Schopnost paměti zhodnocovací	203
11.4. Schopnost konání	203
11.5. Změna řádu	204
12. Souzení	205
12.1. Skladba souzení	206
12.2. Individualisované cítění	207
12.3. Souzení a pamatování	209
12.4. Automatizace konání	209
12.5. Zvykové souzení	210
12.6. Imaginace souzení	211

IV. Psychológia pre pedagóga v teréne

Edičná poznámka	215
1. Matematicko-geometrické poznanie a žiak	219
2. Rozhoduje iba nadanie?	219
3. Naučiteľnosť a vychovateľnosť	221
4. Interakčné vzťahy	224
5. Komunikačný orgán	226
6. Stratégia dialogická	230
7. Edukačný dialóg a orgán participačný	232
8. Hľadá sa nový prístup k edukačnej stratégii	235
9. Tézovitost edukácie	238
10. Podmienky zosubjektívnenia edukačného procesu	240
11. V zrkadle spätnej väzby	244
12. Nezávideniahodná pozícia edukátorov	247
13. Strategická a operačná činnosť komunikačného orgánu	252

---

14. Jazyk edukátora a chovanca	255
15. Otázka poznateľnosti duševných pohybov	257
16. Psychologická analýza základných duševných pohybov	260
17. Edukačná situácia	263
18. Stimulačný pohyb	264
19. Edukačný význam stimulácie	266
20. Zživotňovanie duševných pochodov	268
21. Psychologická analýza základných typov duševného rastu	272
22. Stratégia rastu	279
23. Ústrojnosť a inklúzie stimulu	283
24. Dominanta rastu	287
25. Pohnútky, pohnútkové pohyby	289
26. Pohybový orgán v kríze, stres.	291
Register	294

Profesor Vít Hejný

Detstvo a štúdiá

Vít Hejný sa narodil 6. júna 1904 v moravskom meste Litovel. Pochádzal z rodiny nižšieho úradníka bernej správy Jozefa Hejného a Marie, rodenej Hofmannovej. Pri krste dostal meno Vít František. Svoje detstvo prežíval najmä so súrodencami, o rok starším bratom Ladislavom a o rok mladšou sestrou Marií. Keď mal dva roky, rodina si osvojila chudobné dieťa z ulice. Volala sa Vlasta a v ich domácnosti prežila asi 15 rokov.

Bezstarostný detský život narušil 28. júl 1914, kedy vypukla I. svetová vojna. Hlad a boj o prežitie prinútil všetkých ľudí k tvrdej práci. Inak to nebolo ani v rodine Hejných. Deti boli nútené zbierať žalude a gaštaný. Z gaštanov si robievali placky a zo žaludov mleli kávu, ktorú vymieňali za iné potraviny. Na následky hladu a chorôb krátko po sebe zomreli starí rodičia František († 22. 2. 1916) a Mária Hofmannovci († 2. 4. 1916). Mladá rodina zriadila v dome po nebohých rodičoch hospodárstvo. (Chovali kozy, prasatá, husi, kačky, sliepky a králiky.) V roku 1920 rodina predala rodičovský dom i s hospodárstvom.

Po ukončení základnej 5-ročnej obecnej školy pokračoval Vít Hejný v štúdiách na osemročnom *Zemskom reálnom gymnáziu* v Litovli. Po úspešnom ukončení štúdiá dňa 18. júna 1923 zmaturoval. Pretože pre rodinu bolo finančne neúnosné dať študovať všetky tri deti a nechceli nikoho z nich uprednostňovať, synovia sa rozhodli pre spravodlivé východisko, ktorým bolo učiteľské povolanie. Starší Ladislav nastúpil ako učiteľ v moravskej dedine Mládeč, kde pracoval aj ako výskumník v jaskyniach. Začiatkom školského roku 1923/1924 (22. septembra 1923) nastúpil na miesto pomocného učiteľa v Bouzove aj mladší Vít. Popri učiteľskej službe sa aktívne podieľal na miestom kultúrnom živote, kde sa rozvinul aj jeho režisérsky talent. Spolu s kolegyňou Marií Michlovou navreli detské divadelné predstavenie: *Štedrý večer po päti letech*, ktoré zahrali dňa 23. decembra 1923.¹

¹ Výňatok z archívu miestnej školy v Bouzove. Bouzov: 1924.

10. Orgán VAČ

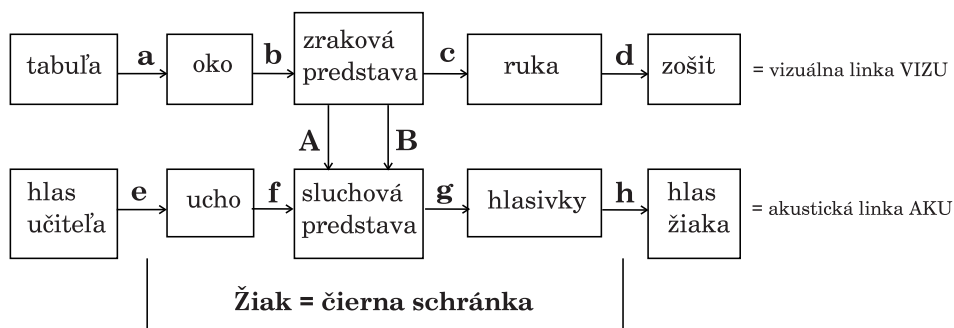
Kauzalitou rozumieme príčinné spojenie javov (z latinského *causa* – príčina, jav). O kauzalite hovoríme všade, kde k väzbe „príčina – dôsledok“ dochádza. Napríklad: ak je prirodzené číslo deliteľné štyrmi, tak je párne; ak bude pekné počasie, pôjdeme do ZOO; Peter, ak sa ešte raz otočíš, tak ti písomku vezmem! Zo skúsenosti vieme, že myslenie niektorých ľudí vykazuje vysoký stupeň kauzality, zatiaľ čo myslenie iných je značne nekauzálne. Duševný orgán, poverený usku-točňovaním kauzálnych operácií v duševnom pohybe nazveme **orgán vzťahovo-abstraktnej činnosti** alebo stručne **orgán VAČ**.

Orgán VAČ je spolu so strategickým orgánom najdôležitejším objektom nášho štúdia. Je to práve tento parciálny duševný orgán, ktorý pri výuke matematiky a fyziky hrá hlavnú rolu. Keď hovoríme o kauzalite, máme na mysli kauzali-tu v širokom slova zmysle. Nejde teda iba o realizáciu logických operácií, ale o celý komplex operácií, ktoré intuitívne chápeme pod menom „logické myslenie“: hierarchizácia, modelovanie, abstrahovanie, paralelizácia a pod.

K štúdiu orgánu VAČ je možné pristúpiť z mnohých strán. Snažíme sa o taký prístup, ktorý by nám dal na jednej strane pevný teoretický rámec a na druhej strane konkrétne možnosti praktického využitia. Podľa nášho presvedčenia je najvýhodnejšie **genetické hľadisko**. Porovnanie fylogenézy a ontogenézy ukáže jadro všeobecnej zákonitosti antropomorfnej. Na druhej strane znalosť fylogenézy dáva veľké možnosti aplikácií v ontogenéze. Ľudovo povedané: dívajúc sa na históriu matematiky pochopíme, ako máme učiť deti. Avšak túto paralelu fyto-onto nemožno chápať formálne. Jej správne pochopenie vyžaduje znalosť mecha-nizmu funkcie orgánu VAČ. Tento mechanizmus preštudujeme na príklade, ktorý považujeme za najnázornejší: na učení sa základných početných úkonov.

11. Funkcia orgánu VAČ pri počítaní

Znázorníme najprv mechanizmus učenia sa čítať a písať. Na priloženom obrázku 1 je kybernetický model skladajúci sa z 10 blokov a 10 kanálov. Sú štyri možnosti, ako informácia pretečie cez túto „čiernu schránku“:

Obr. 3.

Výchova prací

1. Slovo úvodem

Chceme-li poznati, jaké jsou možnosti výchovy mládeže s hlediska vědeckého světového názoru, musíme si povšimnouti tří činitelů, jež bezpodmínečně přicházejí v úvahu a to: 1. chovance, 2. vychovatele, 3. vědeckého světového názoru. Protože budeme uvažovati o možnostech výchovy, budeme všechny uvedené činitele poznávati speciálně z tohoto hlediska. Výchova, k níž obracím svoji pozornost, jest v nejširším slova smyslu soubor duševních pochodů a činností, jež běžně pokládáme za samostatnou strukturu lidského snažení. Z nauky o výchově máme použít měřítko pro posouzení tří činitelů shora uvedených. Jest však žádoucí, uvést na samém začátku, že výchova, i když tvoří samostatnou strukturu lidské činnosti, netvoří tato samostatnou strukturu kvalitně jinou duševní skutečnosti, kvalitně jiným skutečným, než, je duševno životní, lidské, od něhož nemůže býti výchova odtržena. Výchova tedy tvoří část duševního životního celku, a to část organicky na životní proces jako jednotu bytí a konání napojenou a od této neoddělitelnou. Posuzující výchovu z tohoto hlediska životní nedělitelnosti, vidíme, že se výchova od ostatních lidských činností odlišuje sledováním a plněním speciálních výchovných cílů. Tyto potom umožňují utřídit do samostatné struktury duševních činností všechny pochody myšlení a všechny činnosti směřující k dosažení výchovných cílů.

Výchova musí tedy býti poznávána, má-li býti poznávána reálně a dialekticky, a to jednak jako duševní činnost, vztahující se rozsahem na určité pochody a procesy životní podle cíle výchovy, jednak jako část organické životní jednoty s hlediska nedělitelnosti životních skutečností. Pod tímto dialektickým aspektem budeme musiti zhodnotiti všechny tři uvedené činitele. Musíme si však položit otázku: Čím jest pak výchova, sledující svoje vlastní cíle, částí nedělitelné životní skutečnosti? Výchova jest proces, kde vychovatel sleduje dosažení určitých, vědeckým světovým názorem stanovených cílů, jichž si chovanec usiluje dosáhnouti. Celý výchovný proces jest uskutečňován vědomými pochody na straně vychovatele i chovance: vědecký světový názor jest výsledkem vědomé činnosti. Vědomé stavy a děje jmenujeme běžně duševní.

Duševní činnost či duševno prostupuje všechny obory lidského snažení, a proto i výchova jest součástí veškerého duševního úsilí. Duševno bude proto velmi významným činitelem výchovy a musí pro svůj zásadní význam, pro poznání možnosti výchovy býti poznáno pod dialektickým aspektem nedělitelnosti životní.

Duševno můžeme poznávati v jevech a projevech duševních, nespojitých časově a dějově. Takové dělené a nespojité poznání, kde jednotlivé jevy popisujeme bez dialektického aspektu životního celku, nacházíme v psychologii popisné či static-